

Nr 5.

Av herr **Sommelius**, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående
restauration av Leckö slott.

Skaraborgs län torde knappast av någon annan av Sveriges bygder överträffas med hänsyn till ålderdomlig kultur; därifrån förskriva sig jämväl grunderna för svenskt lagstiftningsarbete, och där finner man på skilda ställen många prov på uråldrig ädel byggnadskonst. Ej blott Skara domkyrka utan kanske i högre grad flera andra kyrkor inom länet förråda en arkitektur, som vittnar om provinsens tidigare ideella utveckling. Jämväl från medeltiden finnas kvar vackra bevis på svensk byggnadskonst.

Från slättlandet omkring den vackra staden Lidköping skjuter en ås upp i Vänern i nordlig riktning och utmynnar längst ute på Kållandsö, där avskuren genom ett smalt vattendrag från fastlandet. Där ligger den medeltida biskopsborgen Leckö, vars mångskiftande öden så livligt invävt i Sveriges historia, och som torde räkna en ålder av åtta à nio sekler.

Det är icke min mening att i dessa rader inlåta mig på någon utförlig skildring av slottets historia än mindre någon vidlyftigare beskrivning över det djupa förfall, vari borgen befinner sig. I skildringar av prof. August Hahr finnes materiel för bedömande af Leckös forntida betydelse och dess nuvarande tillstånd. Jag tillåter mig, att ur hans arbete: Konst och konstvärde vid Magnus Gabriel De la Gardies hof anföra några rader: »Leckö har sedan 1820-talet stått övergivet och skövlat och blott nödortfigt bevarats för att förvandlas till ruin. Om och när det en gång skall vakna till en ny dag, en ny æra vet ingen ännu. Slottet verkar genom sin massa och de många tornen samt den strävan till regelbundenhet det röjer, men någon ädlare arkitektonik äger det icke — — —. Talrika förslag ha varit framme rörande Leckös framtida användning — kungl. lustslott, museum, skola, hospital. — — — För Leckös skyddande mot att helt

förfalla finnes ett litet statsanslag. Det bleve föga betungande att öka detta så, att en förnuftig restaurering i mindre skala kunde försiggå.»

Då professor Hahr i ovanstående rader icke vill tillerkänna Leckö slott någon ädlare arkitektonik, vill han å andra sidan icke bestrida riktigheten av den allmänna uppfattningen, att slottsbyggnaden, sedd från såväl land- som sjösidan, är ståtlig och imponerande och dess läge oförlikneligt.

Då jag med denna min motion avser en hemställan, att riksdagens andra kammare skulle finna tidpunkten inne att vidtaga åtgärder för att hämma det förfall, vari borgen råkat, så stöder jag mig dock huvudsakligen på densammas *historiska värde*. I sin uppsats: »Modern barbarism» har Verner von Heidenstam skarpt klandrande anmärkt, att man vid restauration av Gripsholms slott och Uppsala domkyrka alltför mycket skattat åt stilrenheten på bekostnad av dessa byggnaders historiska traditioner. Leckö är för vårt land oersättligt värdefullt först och främst på grund av de minnen det gömmer. Huruvida det skall räddas från fullständigt förfall eller ej är en fråga, som alls icke kan avgöras genom en arkitekts eller konstlärds yttrande över graden av detsammas »stilrenhet». Må vi med Heidenstam inse, att det vetenskapliga i ett fall som detta är grå teori, att vi icke må duperas av akademiska arkitekters dogmatiska skräck för stilblandning — en skräck, som för övrigt icke vis à vis Leckö synes särdeles pregnant; hemligheten varför fornlämningen sysselsätter vår inbillning och kräver vördnadsfull skonsamhet beror på, att en ålderdomlig byggnad liksom relikten är sammanvuxen med anekdoter och minnen, med verkliga eller diktade handlingar, med livet självt, med människor, vilkas blod vi bära, och vilkas strävande vi ärvt.

Må jag också efter Cecilia Bååth-Holmberg ur boken »Orter och människor» citera ett par anföranden: »Borgen står obeboelig, till ingen nytta, till ingen glädje, en minnenas borg utan nutid, måhända också utan framtid, uppfylld endast av det förflutnas bleka dagar och djupa skuggor, kanske mest av de senare». »Ett dystert minne från reduktionens hårda tid, som blev så särskilt bister för lecköborgens dåvarande herre.»

Om den ståtliga slottskyrkan skriver samma författarinna: »Dystert förfall råder därinne; nästan hädiskt har vandalismen farit fram, och man frågar sig själv: hur har det varit möjligt, att ett »heligt rum», en kristen kyrka, mitt i fredens tid och av landets egna barn kunnat så utplundras?» Och författarinnan fortsätter med sina allvarliga skildringar av det olycksöde, som man motståndslöst låtit övergå den ärevärdiga bor-

gen. Även jag har vid besök erfarit ett outplånligt intryck av detta förfall.

På femtonhundratalet tillföll slottet genom Västerås recess svenska kronan, men blev senare bortförlänat och har sedan ägts av Jakob De la Gardie och Ebba Brahe m. fl. och blev under Magnus Gabriel De la Gardie tillbyggt och inrett efter stormaktstidens anspråk på lyx och smak. Carl den XI:s reduktion förde borgen med tillhörande egendomar av mark och skog åter i svenska statens händer.

Då jag härmed önskar fästa riksdagens uppmärksamhet på Leckö slott, är jag viss om, att den känsla av skyldig hänsyn till våra forntida minnen, som jag vet är till finnandes hos kamrarnas ledamöter, också skall utmynna i en önskan att bevara och vårda vad som hotas av undergång. Det är ingalunda min mening, att en restaurationsåtgärd med avseende å Leckö skall utföras med alltför stora uppoffringar på en gång, långt mindre att man skulle företaga en restauration av byggnaden för att få fram en eftergjord bild av slottets yttre arkitektur och inre utstyrsel, utan att börja med blott så mycket borde utföras, som förhindrar det fortgående förfallet och samtidigt en sakkunnig plan för slottets nydaning utarbetas för att lända till fortgående tillämpning i den omfattning man kan finna vara lämplig.

I stort sett torde man väl kunna säga, att de flesta mera bemärkta svenska slott och monumentala byggnader från flydda tider, vilka befinna sig i *enskild* ägo, hava väl bibehållits och vårdats. Det synes därför också vara statens skyldighet att åtminstone från förfall rädda undan vad som tillhör den. Denna plikt är så mycket mera dyrbar, som det senaste århundradet icke mäktat skapa några monumentala byggnadsverk. Först på senare årtiondena har man kunnat glädja sig åt en rikare arkitektonisk konstnärlighet.

Jag vill dock icke underlåta att erinra om, att svenska staten ingalunda helt och hållet glömt bort sin stolta borg på Källandsö, tvärtom synes man i början på adertonhundratalet haft den i livlig hägkomst, ty då bortfördes dess konstverk, då realiserades allt, som kunde frigöras från väggar, tak och golv — allt utlämnades åt ren vandalism. Vår tid vill helt säkert gottgöra vad det närmaste århundradet i detta avseende låtit komma sig till last.

På grund av vad jag här anfört, hemställer jag,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning om och på vilket sätt en restoration av Leckö slott i Skaraborgs län skulle kunna genomföras samt låta utarbета en plan för arbetets successiva genomförande.

Stockholm den 12 januari 1920.

Malte Sommeliu8.
